

Kvint Horacije Flak

Horacije je pjesnik o kojemu znamo više nego ma o kojem drugom pjesniku rimske književnosti, koliko po mnoštvu sačuvanih biografija (najpoznatija je Svetonijeva u djelu "De viris illustribus") toliko po obilju autobiografskih podataka koje navodi u mnogim svojim djelima, ponajviše u satirama. Uz Vergilija glavni je predstavnik Avgustova doba.

Rođen je 8. prosinca 65. pr.n.e. u gradiću Venuziji, na granici Apulije i Lukanije, rimskoj vojničkoj koloniji na jugu Italije. Otac mu je bio slobodnjak, čovjek kojeg je Horacije iznad svega volio i cijenio i o kojem često piše, dok majku uopće ne spominje. Osnovno obrazovanje je stekao u rodnom mjestu. Primjetivši sinovljevu neobičnu nadarenost, njegov je otac odlučio da se preseli u Rim, gdje se bavio necijenjenim ali unosnim zanimanjem radeći kao exactor auctionum (licitator), dok je čitavo svoje slobodno vrijeme posvetio odgoju sina. Horacije je u Rimu stekao odlično srednjoškolsko obrazovanje. Od svojih učitelja spominje Orbilija (plagosus Orbilius) kod kojega je čitao Odiseju u prijevodu Livija Andronika. Završio je retoričko i gramatičko obrazovanje u Rimu nakon čega odlazi u Atenu na studij filozofije. Za kratko vrijeme je dobro upoznao grčki jezik i okušao se i u grčkim stihovima. Studirao je filozofiju, kako sam kaže, da bi znao razlikovati pravo od krivog (ut vellem curvo dignoscere rectum). No, čitav njegov život bio je poremećen u ljeto 44. pr.n.e. kada u Atenu, nakon ubojstva Cezarova, dolazi Marko Junije Brut koji mlade rimske studente oduševljava za republikanske ideale i borbu protiv trijumvira. Horacije stupa u Brutovu vojsku gdje postaje viši oficir (tribunus militum). S vojskom je prokrstaro Malu Aziju, Trakiju i Makedoniju. U jesen 42. pr.n.e. pobjegao je nakon teškog poraza republikanaca u bitki kod Filipa. Prihvaća amnestiju i vraća se u Rim, ostavši bez svog imanja koje je bilo konfiscirano u korist ratnih veterana pobjednika (me demisere Philippí decisís humilem pennís inopemque paterni et laris et fundi), posljednja je sredstva uložio u to da dobije mjesto pisara u kvestorskom uredu i tako je postao scriba quaestorius. No, činovničko zvanje nije mu nikako odgovaralo, te ga je nezadovoljstvo i siromaštvo natjeralo da piše stihove (pauperitas impulit, audax ut versus facerem). Njegov mladenački pjesnički rad nije se sačuvao. Sada se, započevši pisati pojedinačne jampske pjesme i satire, proćuo u Rimu. Vergilije, s kojim ga je već od ranije vezivalo čvrsto prijateljstvo (s filozofskih predavanja u Napolju koja su obojica pohađali) i Varije, predstavili su ga u proljeće 38. pr.n.e. poznatom Gaju Cilniju Mecenatu, Augustovu pouzdaniku i zaštitniku pjesnika. Prvi susret prošao je dosta neslavno po Horacija, jednostavno se nije snašao, no

devet mjeseci kasnije Mecenat ga je ponovo pozvao i tako je bio primljen u Mecenatov krug postavši njegovim pouzdanikom i prisnim prijateljem. Kao naknadu za izgubljeno imanje u Venuziji Mecenat mu je poklonio imanje u sabinskim brdima (Sabinum) i time ga je riješio materijalnih briga i omogućio mu je nesmetani pjesnički rad. Najradije i najviše je Horacije boravio na tom svom imanju provodeći ondje bezbrižan, spokojan i miran život, povodeći se za svojom životnom filozofijom prema kojoj se prava sreća sastoji u duševnom miru i spokojstvu, te treba biti ravnodušan prema svemu, ni zбог чега се не треба узбуđивати нити uznemiravати. Tako je i živio - umjereno, trijezno, polako. Savlađivao je svoju prirodu, strasti i osjećaje te je stvorio pomalo hladnu poeziju ne dozvoljavajući joj ni u jednom trenutku da ispolji njegove osjećaje. Kao Filodemova učenika i po onome što je od njega poprimio - želju da nezapažen proživi svoj život nazivaju ga "Epicuri de grege porcus", no njegova melankolija i pesimizam (česta tematika smrti), povučenost i apatija (nil admirari), ođaju praktičnu etiku Zenonove stoe - utočišta ljudi nezadovoljnih suvremenim svijetom i vremenom. U razdoblju duboke socijalne krize u rimskoj državi svatko je tražio izlaz na svoj način. Horacije ga je pronašao u samome sebi, u stvaranju svoje individualne slobode i u svojevrsnoj izoliranosti na svom imanju Sabinum. U Rim je odlazio za važnijih događaja i pri tim boravcima obilazio je grad i provodio mnogo vremena u razgovoru s "malim" svijetom i tu je na živom izvoru spoznao lice i naličje svakodnevnog života te je kasnije svoja zapažanja iznašao (najviše u satirama). Upoznavši se preko Mecenata s Augustom, ostavio je na nj dobar dojam tako da ga je ovaj htio uzeti za svog ličnog sekretara, ali ga je Horacije učtivo ali odlučno odbio ne želeći izgubiti ličnu slobodu, tj. pravo da raspolaže sam svojim vremenom.

Sve što piše uvijek proizlazi iz njegova vlastita uvjerenja, pa tako i veličanje Augusta i njegova principata. Promjena u političkom stavu bila je golema. Od vatrenog republikanca koji se čak i borio za republikanske ideale postao je Augustov pristaša i, u literaturi, propagator njegovih političkih koncepcija. To se kosi s Horacijevim mišljenjem iznesenim u stihovima u kojima govori o čovjeku postojanju u odluci (Si fractus illabitur orbis, impavidum ferient ruinae), no unatoč tome možemo ga razumjeti, jer je vidio u Augustu čovjeka koji je nakon bitke kod Akcija 31 .pr.n.e. izvukao rimski narod iz građanskih ratova i stalnog previranja i doveo carstvo do novog procvata. U mnogim pjesmama Horacije progovara o prošlosti (laudator temporis acti), na toj se liniji susreo s Augustovom restauratorskom politikom povratka na običaje predaka (mores maiorum). Kritizirao je gramzivost za novcem i uopće krajnosti preporučujući u svemu "zlatnu sredinu" (aurea mediocritas). Zadnjih godina svog života potpuno se povukao; umro je 27. studenog 8. pr.n.e. kratko vrijeme nakon Mecenata pokraj kojega je i sahranjen na Eskvilinu.

Bio je umjetnik u pravom smislu riječi, na svim planovima, teoretičar i novator forme, te u svemu veoma raznolik. Promatrao je život i dobro je vidio mane društva te ih je i iznosio. Bio je moralist, stavljao je često akcent na korisno i poučno. Bavio se uglavnom filozofskim, društvenim i književnim pitanjima te je iznašao svoje misli o čovjeku, poglede na svijet i razmišljanja o književnosti. Rječnik mu je izvanredno bogat, a sti-

hovi graciozni prepuni metafora, alegorije, poredbi i drugih figura. Iz njih izbija zdrava pouka, čist moral, humanost, patriotizam, plemenitost i uzvišenost misli, humor te blaga satira. Sva djela napisao je u savršenoj formi na koju je uvijek obraćao veliku pažnju. Već u doba antike postao je klasik. Znatno je utjecao na poeziju kasnijih evropskih književnika pa i na naše pjesnike. Uvijek čitana, njegova je lirika kako prije tako i sada bila namijenjena profinjenu čitaocu; sam je rekao: "Odi profanum vulgus et arceo". Estetski značaj ne leži uglavnom u originalnosti motiva nego u snazi izraza. Sadržaj mu je vječan i uvijek aktualan, npr. poroci i mane o kojima piše u svojim satirama, sve se mijenja, ali ljudi ostaju isti.

Horacijev opus obuhvaća: jednu zbirku epoda (Iambi), dvije knjige satira (Saturae ili Sermones), četiri knjige oda (Carmina), Carmen saeculare i dvije knjige pjesničkih poslanica (Epistulae).

EPODE: (knjiga je izdana 30.pr.n.e. a piše je između 41-31.pr.n.e. u isto vrijeme kad i satire). Obuhvaća 17 pjesama, a Horacije ih naziva "Iambi"; kasnije su ih antički filolozi nazvali epodama prema metričkoj formi u kojoj su spjevani (nakon duljeg stiha - obično je to jampski trimetar - slijedi kraći, jampski dimetar, koji se prema grčkom naziva epodus). Uzor mu je bio grčki klasik Arhiloh (7.st.) od kojega je preuzeo oštar polemički ton, koji se u njegovu kasnijem pjesničkom radu gubi.

ODE: (Carmina, njihova pisanja prihvatio se nakon epoda i satira, I, II, i III knjiga izdane su 23.pr.n.e. a IV oko 13.pr.n.e.). Horacije je prenio eolsku liriku u Rim, no opo naša je uglavnom u metričkom obliku i tonu, dok je u ostalom u većini slučajeva originalan. Ugledao se prvenstveno na Alkeja i Sapfu, a zatim na Anakreonta, Pindara i Bakhilida. Sam je smatrao najvrednijim svoje ode. U epilogu III knjige sam kaže: "Exegi monumentum aere perennius", kao i to da će ostati "živ" i biti čitan dok postoji rimsko carstvo i da će velik dio njega - misli time na svoja djela - živjeti dok postoji Rim (Non omnis moriar, multaque pars mei vitabit Libitinam, dum Capitolium scandet cum tacita virgine pontifex). Prve tri knjige posvetio je Mecenatu, kao i mnoga svoja pjesnička djela prije i iza toga. Pisao je u najrazličitijim metričkim formama, najčešće u safičkoj i alkejskoj strofi. Tematika njegovih Carmina je najraznovrsnija - pjeva o ljubavi, vinu, prijateljstvu, bogovima, proljeću, zimi, moralu, iznosi savjete, želje, piše o svakodnevnom životu, a i o svojoj mladoepikurejskoj životnoj filozofiji - poziva na uživanje kratkotrajnog ljudskog života (carpe diem!), a čest mu je i motiv smrti (Quid sit futurum cras fuge quaerere, et quem fors dierum cumque dabit, lucro appone). Šest prvih oda III knjige od posebnog su značaja (Carmina Romana), pisane su u duhu Augustovih političkih i društvenih reformi, a svaka obrađuje po jednu vrlinu starih Rimljana (virtus-vrlina, fides-povjerenje, continentia-umjerenost, constantia-postojanost, fortitudo-hrabrost, cultus Musarum-poštivanje umjetnosti). Čitava njegova lirika ne izrasta iz zanosa niti iz subjektivnih osjećaja pa ni iz spontane inspiracije, već je čisto refleksivna karaktera nastala kao plod marljiva rada, pomnog dotjerivanja pjesničkog izraza i metričkog oblika.

CARMEN SAECULARE: (sastavljena je 17. pr. n. e. kada je i izvedena, pjevao ju je zbor od 27 djevojčica i 27 dječaka). Pjesmu je napisao na Augustov zahtjev u povodu proslave saeculum (Ludi saeculares, slavilo se razdoblje od 22 lustra ili 110 godina). Napisao ju je u safičkoj strofi i njome zaziva i moli božanstva da Rimljanima pruže sretnu budućnost. 1890. izvađena je iz Tibera kamena ploča koja sadrži zapisnik o toku praznika, a na kraju je uklesano: Carmen composuit Q. Horatius Flaccus.

EPISTULE: (Epistulae, dvije knjige, I nastaje poslije III knjige Carmina od 24-20. pr. n. e. a druga 12-10. pr. n. e.). Po tematici su vrlo slične satirama, no razlika je u tome što tu pjesnik ne ismijava već poučava i abraća se direktno određenim licima, ponajviše Mecenatu i Augustu. I epistule piše u heksametru i u njima raspravlja o filozofskim, književnim i etičkim temama. Prva knjiga, koja sadrži oko dvadeset pisama, izašla je oko 20. pr. n. e. i u njoj iznosi originalne i korisne savjete za život. U trima pismima druge knjige raspravlja o književnim pitanjima. Zastupao je mišljenje da pjesnici treba da se ugledaju na klasike grčkog pjesništva, a ne da oponašaju stare rimske pjesnike i govore o estetici i teoriji pjesničke umjetnosti. Treće pismo ove knjige najznačajnije je i vrlo je rano izdvojeno kao zasebno djelo. Naziva se "Ad Pisones" ili "De arte poetica". Sastoji se od 476 heksametara u kojima Horacije govori o književnosti i iznosi svoje misli i poglede na pjesništvo. Ne donosi jedan cjelovit sistem poetike već raspravlja i daje niz uputa koje se tiču jezika, osobitosti u crtanju karaktera, važnosti filozofskog obrazovanja, izbora građe i oblika i dr. dajući na kraju općenite sudove o pjesničkom stvaranju s obzirom na tadašnje rimske književne prilike. Naglašava bitno značenje sadržaja (scribendi recte sapere est et principium et fons). Imao je uzor u poetici Neoptolema s otoka Paros (3. st. pr. n. e.) koju je poznavao preko djela "O pjesmama" svoga učitelja Filodema (djelo je pronađeno u papirusnim svicima u Herkulanumu).

SATIRE: (Satirae ili Sermones, napisao je dvije knjige satira, I izlazi oko 35. pr. n. e. i sadrži deset satira, a II izlazi 30. pr. n. e. i sadrži osam satira). Koliko je god Horacije bio slavljn zbog svojih oda, najveća je vrijednost upravo u satirama i epistulama zbog njihove općenite naravi i tematike te nizova slika iz realnog, svakodnevnog rimskog života i, napokon, zbog mnoštva autobiografskih podataka koje iznosi.

Horacije je tu originalnu rimsku vrstu doveo do savršenstva. Svoje satire naziva "Sermones", jer nam sve donosi kroz razgovore. Horacijeve su satire pune humora i vedrine, a negativne pojave tadašnjega vremena blago ismijava (ridendo dicere verum). Predmet pronalazi uglavnom na području ljudskog ponašanja i ljudskih mana (ismijava lakomce, rasipnike, lihvare, nametljivce, lovce na oporuke, itd.). U političke probleme ne zadire mireći se sa sistemom koji je doveo do kraja nemirno razdoblje građanskih ratova i do mira, te slavi životnu mudrost - zadovoljstvo malim i nepomučen, jednostavan i umjeren život. U nekim satirama obrađuje literarne teme. Sve satire spjevao je u savršeno dotjeranom heksametru, u I knjizi prevladava oblik razmišljanja ili pripovijedanja, a u II prevladava razgovor (dijaloška forma) za koji su mu kao uzor poslužile dijatribe (aktualni filozofski razgovori) lutajućeg predavača Biona s Boristena (2. st. pr. n. e.). Kao i u svim njego-

vim djelima izraz mu je i ovdje savršen i vanredno snažan, a uz
to je kao nigdje živ, iskren i svakodnevan.

Renata Pekorari